

Universiteit Utrecht

Bachelorscriptie

Liberal Arts & Sciences: Politieke Geschiedenis & Internationale Betrekkingen

Het Assad-bewind en de Arabische opstanden

*Strategieën van een autoritair regime om verspreiding van protest te
blokkeren*

Sophie Stadhouders

3907546

s.e.stadhouders@students.uu.nl

20 januari 2017, Utrecht

Universitair begeleider:

Stefanie Massink

Onderzoeksseminar III GE3V14052/GE3V14053

Aantal woorden: 8.825

Vreedzame demonstratie op 6 mei 2011 in Baniyas, Syrië

Samenvatting

Deze scriptie bespreekt de manier waarop het Syrische regime verspreiding van de Arabische opstanden naar eigen land tussen eind 2010 en eind 2011 probeerde te blokkeren. Daarmee biedt het een aanvulling op bestaande verklaringen voor de overlevingskracht van het Syrische regime. De scriptie analyseert publieke optredens van president Assad en onderzoekt strategieën van het regime om online activisme te bestrijden. Bovendien wordt aangetoond dat wat zich in de onderzochte periode verspreidde geen democratiseringsgolf was, maar een vorm van politieke strijd. Op basis van secundaire literatuur, ngo-rapporten, drie speeches van Assad en één buitenlands interview beargumenteert deze scriptie dat het Syrische regime voornamelijk grip probeerde te houden op de informatiestromen om zo de massale volksopstanden te ondermijnen en zijn machtspositie te behouden.

Inhoudsopgave

Inleiding	1
1. Wat werd er precies verspreid in het Midden-Oosten?	7
Politieke strijd.....	7
Spontaan, gezamenlijk publiek protest.....	8
Overheid als doelwit.....	9
Gedeelde belangen	10
2. Hoe reageerde Bashar al-Assad naar de buitenwereld en Syrië toe?	12
Politieke context.....	12
Vóór de uitbraak van Syrische protesten	13
Opstand in Syrië	14
Toename van geweld en Syrisch protest.....	16
Drie maanden van Syrisch protest	17
3. Het Syrische regime en online activisme	19
Media en internet in Syrië.....	19
Syrisch online activisme	21
Strategieën van het Syrische regime.....	21
Conclusie	25
Informatiestrijd	26
Leerproces	26
Literatuurlijst	28

Inleiding

Op 17 december 2010 stak de 26-jarige Tunesiër Mohammed Bouazizi zichzelf in brand. Wat daarna volgde had niemand kunnen voorspellen. In reactie op de publieke zelfverbranding van de door corruptie geteisterde straathandelaar braken er in heel Tunesië protesten uit tegen het regime van Ben Ali. Burgers in de omliggende landen, die eveneens onderdrukt werden door een autoritair regime, raakten door het succes van deze opstand geïnspireerd en een golf van protest ging door het Midden-Oosten. Aanvankelijk heerste optimisme over de gebeurtenissen in de regio, maar inmiddels kampt het merendeel van de betrokken landen met onrust, chaos en Islamitisch-extremisme. Zo ook Syrië; hier woedt nu al bijna zes jaar een bloedige burgeroorlog, waar zich bovendien externe statelijke en niet-statelijke actoren, zoals *foreign fighters*, in de strijd hebben gemengd. De schattingen van het aantal doden in Syrië lopen op tot 300.000. Miljoenen burgers zijn op de vlucht geslagen en velen waagden hun leven door de gevaarlijke tocht naar Europa te maken. Duidelijk is dat de Syrische president Bashar al-Assad er alles aan deed om het protest de kop in te drukken en daarbij geen geweld schuwde. Deze scriptie tracht te achterhalen hoe het Assad-regime de verspreiding van de Arabische opstanden naar Syrië probeerde te blokkeren.

Dit vraagstuk vormt een thema binnen het grotere debat over de transitie van autoritaire regimes naar democratieën. De golftheorie van de Amerikaanse politicoloog Samuel Huntington maakt de samenhang tussen de twee onderwerpen zichtbaar. Aanvankelijk richtten academici in het democratiseringsdebat zich op de binnenlandse omstandigheden, ervan uitgaande dat externe actoren en factoren een secundaire rol spelen in democratiseringsprocessen.¹ In de jaren '90 verrijkte Huntington het debat met een transnationale benadering, waarbij wordt aangenomen dat internationale trends de binnenlandse processen beïnvloeden. Huntington introduceerde het concept 'democratiseringsgolf', waarmee hij doelt op democratische transitie die zich als een 'golf' binnen een bepaalde tijd en regio bewegen. Als gevolg van transnationale invloeden en geografische nabijheid zou er een sneeuwbal effect optreden, door Huntington het *demonstration effect* genoemd.² Andere vooraanstaande theoretici in het democratiseringsdebat, zoals Laurence Whitehead en Philippe Schmitter, werkten dit transnationale concept verder uit. Zij spreken ook wel over *diffusion of contagion*. Beide theoretici benadrukken dat het gaat om een leerproces, waarbij

¹ Zie bijvoorbeeld: Seymour M. Lipset, 'Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy', *The American Political Science Review* 53 (1959) 1, 69-105. En: Karl W. Deutsch, 'Social Mobilization and Political Development', *The American Political Science Review* 55 (1961) 3, 493-514.

² Samuel Huntington, 'Democracy's Third Wave', *Journal of Democracy* 2 (1991) 2, 12-34.

lessen vanuit democratische landen worden verspreid via bepaalde mechanismen naar burgers in buurlanden. Dit zou hen vervolgens in staat stellen om de democratische instituties over te nemen.³

Door de uitbraak van de Arabische opstanden eind 2010 en de daaropvolgende val van de autoritaire leiders in Tunesië, Egypte, Libië en Jemen kwam de golftheorie van Huntington weer onder de aandacht.⁴ Academics vroegen zich af of het ging om een nieuwe democratiseringsgolf in het Midden-Oosten. Bovendien stellen meerdere historici dat de Arabische opstanden grotendeels gedreven werden door demonstration effects/diffusion.⁵ Daarbij vormen digitale media een veelbesproken factor in de snelle verspreiding van de opstanden. Diverse academics benadrukken de noviteit van het gebruik van Facebook, Twitter en YouTube door activisten tijdens de Arabische opstanden. Zij menen dat deze media zowel het besef van gedeeld leed als proteststrategieën verspreidden, wat de vorming van sociale bewegingen bevorderde.⁶

Het aanvankelijke optimisme veranderde in afschuw toen bleek dat sommige leiders bereid waren tot het uiterste te gaan om de protesten te onderdrukken, teneinde de eigen macht veilig te stellen. Onderzoekers zochten naar manieren om de diverse uitkomsten — de val of overleving van een autoritair regime tijdens de Arabische opstanden — te verklaren.⁷ Zo zijn er ook verschillende opvattingen over waarom het Assad-regime overeind bleef. Eva Bellin, een gezaghebbende

³ Laurence Whitehead, 'Three international dimensions of democratization', in: Laurence Whitehead (red.), *The international dimensions of democratization: Europa and the Americas* (Oxford 2001) 3-25. En: Philippe C. Schmitter, 'The influence of the international context upon the choice of national institutions and policies in neo-democracies', in: Laurence Whitehead (red.), *The international dimensions of democratization: Europa and the Americas* (Oxford 2001) 26-54. Zie bijvoorbeeld ook: Daniel Brinks en Michael Coppedge, 'Diffusion Is No Illusion: Neighbor Emulation in the Third Wave of Democracy', *Comparative Political Studies* 39 (2006) mei, 463-489.

⁴ Meerdere wetenschappelijke boeken, artikelen en tijdschriften refereerden aan Huntingtons golftheorie bij het bespreken van de ontwikkelingen in het Midden-Oosten. Het wetenschappelijke blad *Current History* noemde zijn november-uitgave in 2011 bijvoorbeeld 'Democracy's Next Wave' en het wetenschappelijke tijdschrift *The Journal of Democracy* richtte zich in oktober 2013 op 'Tracking the "Arab Spring"'. Zie ook: Ali Sarihan, 'Is the Arab Spring in the Third Wave of Democratization? The Case of Syria and Egypt', *Turkish Journal of Politics* 3 (2012) 1, 67-85. En: Philip N. Howard en Muzammil M. Hussain, *Democracy's Fourth Wave? Digital Media and the Arab Spring* (Oxford 2013).

⁵ Zie bijvoorbeeld: David Patel en Valerie J. Bunce, 'Turning Points and the Cross-National Diffusion of Popular Protest', *Comparative Democratization* 10 (2012) 1, 9-13, aldaar 10; John M. Owen, 'Springs and their offspring: the international consequences of domestic uprisings', *European Journal of International Security* 1 (2016) 1, 49-72, aldaar 29; Stephen M. Saideman, 'When Conflict Spreads: Arab Spring and the Limits of Diffusion', *International Interactions* 38 (2012) 5, 713-722, aldaar 717-718.

⁶ Zie bijvoorbeeld: Philip N. Howard en Muzammil M. Hussain, 'The Role of Digital Media', *Journal of Democracy* 22 (2011) 3, 35-48; Frédéric Volpi, 'Explaining (and re-explaining) political change in the Middle East during the Arab Spring: trajectories of democratization and of authoritarianism in the Maghreb', *Democratization* 20 (2013) 6, 969-990, aldaar 984; Eva Bellin, 'Reconsidering the Robustness of Authoritarianism in the Middle East: Lessons from the Arab Spring', *Comparative Politics* 44 (2012) 2, 127-149, aldaar 136; Marc Lynch, 'Media, Old and New', in: Marc Lynch (red.), *The Arab Uprisings Explained: New Contentious Politics in the Middle East* (New York City 2014) 93-109.

⁷ Zie bijvoorbeeld: Jason Brownlee, Tarek Masoud en Andrew Reynolds, 'Tracking the "Arab Spring": Why the Modest Harvest?', 29-44. En: Raymond Hinnebusch, 'Conclusion: agency, context and emergent post-uprising regimes', *Democratization* 22 (2015) 2, 358-374.

Amerikaanse Midden-Oostendeskundige, stelt dat de militaire reactie op de opstanden cruciaal was voor de overleving van Assad.⁸ De grote loyaliteit van het Syrische leger aan het regime schrijft zij toe aan de politisering van het militaire apparaat. Omdat de veiligheidstroepen voldoende institutionele cohesie behielden, waren zij in staat het Assad-regime te beschermen tegen ineenstorting, beargumenteert Bellin.⁹ Bovendien stelt zij dat sektarische verschillen de bereidheid van het leger vergrootten om op Syrische demonstranten te schieten.¹⁰ Daarmee doelt Bellin op het feit dat de Assad-familie en de meerderheid van de legerofficieren tot de alawieten behoren. Deze geloofsgemeenschap vormt een minderheid in Syrië, dat grotendeels uit soennieten bestaat.

Kheder Khaddour, een onderzoeker gespecialiseerd in de Syrische identiteit en samenleving, stelt echter dat een dergelijke theorie de rol van sektarische verschillen overschat. Khaddours eigen verklaring voor de loyaliteit van het leger focust op het scala aan voordelen die Syrische legerofficieren — ongeacht hun afkomst — genoten, met als cruciaal onderdeel het militaire huisvestingsprogramma. De onderzoeker meent dat dit systeem de officieren zeer afhankelijk maakte van het regime en hen bovendien buiten de samenleving plaatste.¹¹

In ongeveer dezelfde lijn ligt de theorie van Jason Brownlee, Tarek Masoud en Andrew Reynolds, drie andere Midden-oostendeskundigen. Zij zien de verklaring in het persoonlijke karakter van het Syrische regime. Toen Hafiz al-Assad (vader van Bashar al-Assad) in 1970 via een staatsgreep aan de macht kwam, bouwde hij een autoritaire staat op waarin cliëntelisme en patronagenetwerken een grote rol speelden. De president, die alle macht naar zich toe had getrokken, plaatste zijn familieleden op bijna alle sleutelposities. Zo ontstond een systeem waarin de (politieke en militaire) elites sterk afhankelijk waren van de Assad-familie.¹² Dit verklaart volgens de academici waarom

⁸ Bellin, 'Reconsidering the Robustness of Authoritarianism in the Middle East: Lessons from the Arab Spring', 127–149.

⁹ Ibidem, 134-135. En: Hinnebusch, 'Conclusion: agency, context and emergent post-uprising regimes', 361. Overigens verloor het leger uiteindelijk toch zijn eenheid en een deel sloot zich aan bij het Vrije Syrische Leger, een gematigde oppositiegroep die vecht tegen het regime, waardoor het conflict militariseerde.

¹⁰ De sektarische verschillen tussen het Syrische leger en demonstrerende burgers worden door meerdere auteurs genoemd. Zie bijvoorbeeld: Joshua Vasquez, 'The Survival of Authoritarianism and the Syrian Identity Crisis: Explaining the Resilience of Assad's Ruling Bargain' (versie 6 augustus 2016), http://digitalcommons.tacoma.uw.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1007&context=ppe_prize (4 januari 2017); Hinnebusch, 'Conclusion: agency, context and emergent post-uprising regimes', 364; Saideman, 'When Conflict Spreads: Arab Spring and the Limits of Diffusion', 714; David W. Lesch, 'The Uprising That Wasn't Supposed to Happen: Syria and the Arab Spring', in: David W. Lesch en Mark L. Haas (red.), *The Arab Spring: Change and Resistance in the Middle East* (Boulder 2013) 79-96, aldaar 82-83.

¹¹ Kheder Khaddour, 'Assad's Officer Ghetto: Why the Syrian Army Remains Loyal', Carnegie Middle East Center (versie 4 november 2015), <http://carnegie-mec.org/2015/11/04/assad-s-officer-ghetto-why-syrian-army-remains-loyal-pub-61449> (8 januari 2017). Zie voor meer informatie over de positie van het Syrische leger: Volker Perthes, 'The structure of authoritarianism', in: Volker Perthes, *The Political Economy of Syria under Asad* (London 1995) 133-202, aldaar 146-154.

¹² Zie voor meer informatie over het autoritaire Syrische systeem: Perthes, 'The structure of authoritarianism', in: Perthes, *The Political Economy of Syria under Asad*, 133-202; Patrick Seale, 'Asad's State', in: Patrick Seale, *Asad: The Struggle for the Middle East* (Berkeley 1995) 169-184; Roger Owen, 'Centralized State Systems in

elitegroepen tijdens de uitbraak van het Syrische protest niet in verzet kwamen tegen het regime. De drie Midden-Oostdeskundigen zien een positief verband tussen sterk gepersonaliseerde regimes en de bestendigheid van deze regimes.¹³

Er bestaan dus diverse ideeën over de overleving van het Assad-regime. In deze scriptie wordt de overlevingskracht van het Syrische regime benaderd vanuit de reactie van dit regime op de verspreiding van de opstanden. Deze benadering is gebaseerd op hiaten in de diffusietheorieën van Whitehead en Schmitter. Wat namelijk opvalt is dat deze theoretici niet ingaan op de wil en mogelijkheden van autoritaire leiders om verspreiding van democratie (of protest) tegen te gaan. Dat is echter wel een belangrijk punt in het debat over de Arabische opstanden, aangezien veel strenge regimes in het Midden-Oosten hard optraden tegen de volksoptstanden. Daarom ligt de focus van deze scriptie op de verspreiding van het protest en de manier waarop het Assad-regime dit proces bewust probeerde te blokkeren. Vervolgens wordt gekeken of dit heeft bijgedragen aan het overeind blijven van het Syrische regime.

Daarnaast beperken de diffusietheorieën zich opmerkelijk genoeg tot de verspreiding van democratie en behandelen ze geen andere politieke fenomenen, zoals collectieve protesten in het geval van de Arabische opstanden. Daarom baseert deze scriptie zich grotendeels op de *politics of contention*-theorie van Sydney Tarrow, Doug McAdam en Charles Tilly, drie vooraanstaande sociologen gespecialiseerd in sociale bewegingen en collectieve actie.¹⁴

Door Syrië als casus te nemen, draagt deze scriptie bij aan het grotere, nog jonge wetenschappelijke debat over de Arabische opstanden. Het Assad-regime is een van de regimes dat nog niet ineensloot als gevolg van de opstanden en zoals uit de literatuur blijkt, hebben academici hier verschillende verklaringen voor. Door te focussen op de strategieën tegen verspreiding van het protest naar Syrië, tracht dit onderzoek het begrip van de overlevingskracht van het Syrische regime te vergroten. Daarnaast kan het de kennis over diffusie van politieke fenomenen uitbreiden. Tot slot heeft het onderwerp van deze scriptie ook maatschappelijke relevantie. De Arabische opstanden hebben een verwoestende impact gehad op Syrië, waar nu een uitzichtloze oorlog heerst die al

Egypt, Tunisia, Syria, and Algeria', in: Roger Owen, *The Rise and Fall of Arab Presidents for Life* (Cambridge 2012) 61-93, aldaar 80-88.

¹³ Brownlee, Masoud en Reynolds, 'Tracking the "Arab Spring": Why the Modest Harvest?', 34-35.

¹⁴ Doug McAdam, Sidney G. Tarrow en Charles Tilly, *Dynamics of contention* (Cambridge 2011). De politics of contention-theorie wordt genoemd door meerdere auteurs die over de Arabische opstanden schreven. Zie bijvoorbeeld: Marc Lynch (red.), *The Arab Uprisings Explained: New Contentious Politics in the Middle East* (New York City 2014); Brownlee, Masoud en Reynolds, 'Tracking the "Arab Spring": Why the Modest Harvest?', 29-44; Joel Beinin en Frédéric Vairel, *Social Movements, Mobilization, and Contestation in the Middle East and North Africa* (Redwood City 2013); Saideman, 'When Conflict Spreads: Arab Spring and the Limits of Diffusion', 713-722; Marc Lynch, 'How the Media Trashed the Transitions', *Journal of Democracy* 26 (2015) 4, 90-99; Reinoud Leenders en Steven Heydemann, 'Popular Mobilization in Syria: Opportunity and Threat, and the Social Networks of the Early Risers', *Mediterranean Politics* 17 (2012) 2, 139-159.

miljoenen vluchtelingen op de been bracht. Zij zoeken hun heil met name in Europa. Ondertussen worstelt de internationale gemeenschap met de aanpak van het Syrische conflict. Het gaat hier dus om een belangrijk maatschappelijk onderwerp dat de aandacht van academici verdient.

De vraag die in deze scriptie centraal staat luidt: Op welke manieren probeerde het Syrische regime de verspreiding van de Arabische opstanden naar Syrië in de periode 17 december 2010 tot en met 31 december 2011 te blokkeren? De gekozen periode baseert zich op het beginpunt van de opstanden in de Arabische wereld, de dag waarop de Tunesische protesten uitbraken, en het daaropvolgende jaar waarin steeds meer autoritaire regimes in de regio (waaronder Syrië) geconfronteerd werden met volksopstanden. Omdat de verspreiding van het protest en pogingen van het Assad-regime dit te blokkeren samen een langer proces vormen en wegens de beperking in tijd en woorden, is besloten om de ontwikkelingen tot eind 2011 mee te nemen. Tot slot is hier gekozen voor de term 'Arabische opstanden' in plaats van de 'Arabische Lente' — zoals de protesten in het Midden-Oosten ook wel worden genoemd. Die laatste formulering is namelijk niet neutraal, maar impliceert optimisme over de toekomst en daarover kunnen we nu nog niet oordelen.

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden zijn drie deelvragen opgesteld. Het proces van de opstanden is daarbij in periodes opgedeeld, zodat de deelvragen per fase kunnen worden beantwoord. De eerste deelvraag dient het politieke fenomeen in de onderzochte periode te verduidelijken en daarom komt de tijdsafbakening overeen met die van de hoofdvraag: Wat werd er precies verspreid tussen 17 december 2010 en 31 december 2011 en hoe past dit binnen de *politics of contention*-theorie? De beantwoording van deze vraag zal zich voornamelijk baseren op informatie uit ngo-rapporten.

Deelvraag twee behandelt de publieke optredens van president Assad tijdens de beginperiode van de protesten: Hoe reageerde Bashar al-Assad naar Syrië en de buitenwereld toe op de uitbraak van de opstanden in andere Arabische landen en in eigen land tussen 17 december 2010 en 20 juni 2011? Dit betreft het stadium waarin protest uitbrak in Tunesië en omliggende landen, en de eerste maanden waarin het ook Syrië bereikte. Na de speech van president Assad op 20 juni 2011 intensiverden de Syrische volksopstanden. Het luidde een nieuwe fase in en geldt daarom als einddatum. Om deze vraag te beantwoorden, zullen drie speeches van Assad en één buitenlands interview worden geanalyseerd.

De derde deelvraag onderzoekt de strategieën van het Assad-regime vanaf de nieuwe fase in het Syrische protest: Hoe ging het Syrische regime om met online activisme in Syrië in de periode 20 juni 2011 tot en met 31 december 2011? Hoewel online protest ook voor 20 juni 2011 al bestond, is voor deze datum gekozen omdat vanaf toen de acties van het regime tegen deze vorm van protest toenamen. De einddatum beperkt zich net als de hoofdvraag tot eind 2011. Daarnaast richt deze

vraag zich wegens de — zoals eerder genoemd — bijzondere rol van digitale media tijdens de Arabische opstanden alleen op de aanpak van het activisme in de virtuele wereld. Het concept ‘online activisme’ komt van de Canadese socioloog en communicatiewetenschapper Philip Howard, tevens een pionier op het gebied van onderzoek naar digitale media en politieke strijd. Zijn definitie van online activisme, die hier zal worden gehanteerd, luidt: ‘the act of using the internet to advance a political cause that is difficult to advance offline.’ Dit is een bruikbaar concept voor het onderzoek in deze scriptie, aangezien het hierbij ook om politieke strijd gaat. Wel moet worden opgemerkt dat het ‘offline protest’ in Syrië geen ondergeschikte rol speelde, maar dat er interactie plaatsvond tussen de activisten op straat en die in de virtuele wereld. Voor de beantwoording van deze vraag zullen onder meer ngo-rapporten worden gebruikt.

Voor deze scriptie worden primaire en secundaire bronnen geraadpleegd. Hiervoor geldt een aantal beperkingen. Zo baseert het onderzoek zich vanwege een taalbarrière deels op vertaalde bronnen — van Arabisch naar Engels. Deze zijn voornamelijk afkomstig van het Syrian Arab News Agency (SANA), het Syrische staatspersbureau. Het gaat om speeches van Assad en het is waarschijnlijk dat SANA deze — in opdracht van het regime — zorgvuldig heeft vertaald in lijn met de boodschap die de president wilde overbrengen. Omdat juist die boodschap zal worden onderzocht, vormen de vertalingen desalniettemin nuttige bronnen. In de bronvermelding zal niet naar SANA worden verwezen, aangezien de links naar deze vertalingen niet meer werken. In plaats daarvan wordt gerefereerd aan andere websites die de vertalingen van SANA publiceerden. Wanneer vertaalde bronnen niet van SANA afkomstig zijn, zal dit in de tekst worden vermeld.

Verder zijn primaire bronnen van de Syrische regering lastig te verkrijgen vanwege de huidige oorlog. Ook zijn diplomatieke archieven en geheime documenten nog niet openbaar. Om deze beperkingen op te lossen wordt voornamelijk gebruikgemaakt van rapporten van mensenrechtenorganisaties, zoals Amnesty International, Freedom House en Human Rights Watch, waarin verslag wordt gedaan van de omstandigheden van Syrische burgers en acties van het regime. Ook zullen verslagen van Reporters without Borders, een ngo die opkomt voor journalisten en persvrijheid, worden geraadpleegd. Hoewel deze organisaties zo zorgvuldig mogelijk rapporteren, baseren ook zij zich op beperkte informatie vanwege de oorlogssituatie en het strenge Syrische regeringsbeleid. Desondanks streeft deze scriptie naar beantwoording van de hoofdvraag op basis van de huidige beschikbare informatie.

1. Wat werd er precies verspreid in het Midden-Oosten?

Over heel 2011 kwamen burgers in verschillende Arabische landen in opstand en aanvankelijk heerste optimisme over de massale protestbeweging in het Midden-Oosten. Zeker nadat de Tunesische president Ben Ali zich genoodzaakt zag te vluchten naar Saudi-Arabië als gevolg van alle druk, en er in het land een democratiseringsproces in gang werd gezet. De Arabische opstanden in de rest van de regio zouden meer autoritaire regimes ten val kunnen brengen. Academics vroegen zich dan ook af of er sprake was van een nieuwe democratiseringsgolf in de Arabische wereld.¹⁵

Het valt echter te betwijfelen of 'democratiseringsgolf' de juiste term is voor de gebeurtenissen in het Midden-Oosten. Nu, ongeveer zes jaar later, heeft in slechts vier van de veertien betrokken Arabische landen een regimewisseling plaatsgevonden, waarbij alleen Tunesië in de buurt van een democratie komt.¹⁶ Dat wil overigens niet zeggen dat dit het definitieve resultaat is. Het betekent wel dat de focus in studies over dit onderwerp niet op de verspreiding van democratie zou moeten liggen. In plaats daarvan is het nodig om de verspreiding van het protest centraal te stellen.

Politieke strijd

Het concept dat kan worden gebruikt om aan te duiden wat zich in 2011 verspreidde in het Midden-Oosten is *politics of contention*, ook wel vertaald als politieke strijd. Dit concept werd in de jaren '90 ontwikkeld door drie gezaghebbende Amerikaanse sociologen, gespecialiseerd in politiek: Sidney Tarrow, Doug McAdam en Charles Tilly. Samen schreven zij in 2001 het boek *Dynamics of Contention*, waarin ze een dynamisch model introduceerden dat het kader voor theorieën over sociale bewegingen uitbreidde.¹⁷ In plaats van politieke manifestaties, zoals revoluties, stakingen, sociale bewegingen, democratisering en nationalisme, afzonderlijk te bestuderen, beschouwen de auteurs al deze fenomenen als verschillende vormen van *contentious politics* waaraan overeenkomstige mechanismen en processen ten grondslag liggen. De politics of contention-theorie valt toe te passen op diverse vormen van politieke manifestaties en is daarom nuttig voor onderzoek naar de Arabische opstanden. Contentious politics definiëren de sociologen als volgt:

¹⁵ Zie bijvoorbeeld Sarihan, 'Is the Arab Spring in the Third Wave of Democratization? The Case of Syria and Egypt', 67-85. En: Howard en Hussain, *Democracy's Fourth Wave? Digital Media and the Arab Spring*.

¹⁶ Brownlee, Masoud en Reynolds, 'Tracking the "Arab Spring": Why the Modest Harvest?', 29. Zie ook: Arch Puddington, 'The Year of the Arab Uprisings', *Journal of Democracy* 23 (2012) 2, 74-88, aldaar 75 en 81.

¹⁷ McAdam, Tarrow en Tilly, *Dynamics of contention*.

Episodic, public, collective interaction among makers of claims and their objects when (a) at least one government is a claimant, an object of claims, or a party to the claims and (b) the claims would, if realized, affect the interests of at least one of the claimants.¹⁸

Kortgezegd gaat het om collectieve politieke strijd waarbij tenminste één overheid betrokken is. Met *episodic* doelen de academici op een vorm van spontane politieke actie, waarmee ze regelmatig geplande politieke evenementen, zoals stemmen en parlementsverkiezingen, uitsluiten. Daarnaast stellen zij met de toevoeging *public* het openbare karakter van de actie voorop. De formulering van eisen die volledig binnen gesloten organisaties plaatsvindt, behoort dus niet tot contentious politics.¹⁹ In deze scriptie is het concept onderverdeeld in drie elementen: (1) het collectieve, publieke en spontane karakter van de strijd, (2) de betrokkenheid van een overheid en (3) de gedeelde belangen van de demonstranten. Aan de hand van deze drie elementen en met behulp van rapporten van Amnesty International en Freedom House zal worden getoond hoe de contentious politics-theorie valt toe te passen op de Arabische opstanden.

Spontaan, gezamenlijk publiek protest

Allereerst geldt voor de gebeurtenissen in het Midden-Oosten dat deze niet gepland waren. Zo werden de inlichtingendiensten, de gevestigde orde en denktanks verrast door het protest dat in Tunesië begon en zich vervolgens razendsnel verspreidde over de hele regio.²⁰ Daarbij waren overeenkomstige patronen zichtbaar in de proteststrategieën die door burgers werden ingezet, stelt het rapport van Amnesty International uit 2011 dat verslag doet van de periode januari tot en met april.²¹ Zo zetten burgers in Tunesië, Egypte, Libië en andere Arabische landen protestkampen op iconische pleinen en rotondes op, toonden jongeren hun vreedzame protestacties of het politiegeweld waarmee zij geconfronteerd werden aan de wereld via digitale media als Facebook en YouTube, gingen werknemers in staking en vonden er wekelijks massale demonstraties plaats na het vrijdagsgebed. Bijzonder was ook dat nergens een politieke of religieuze leider achter de organisatie van de acties zat; overal vormden mensen met een verschillende etniciteit, leeftijd of geloof een

¹⁸ McAdam, Tarrow en Tilly, *Dynamics of contention*, 5.

¹⁹ Ibidem, 5.

²⁰ Asef Bayat, 'The Arab Spring and its Surprises', *Development and Change* 44 (2013) 3, 587–601, aldaar 587. En: Marc Lynch, 'Introduction', in: Marc Lynch (red.), *The Arab Uprisings Explained: New Contentious Politics in the Middle East* (New York City 2014) 1-28, aldaar 7-8.

²¹ Amnesty International, 'The State of Human Rights in the Middle East and North Africa: January to mid-April 2011', rapport 2011 (versie 13 mei 2011), <https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/012/2011/en/> (15 januari 2017) 1-41, aldaar 2. Zie ook: David Patel, Valerie Bunce en Sharon Wolchik, 'Diffusion and demonstration', in: Marc Lynch (red.), *The Arab Uprisings Explained: New Contentious Politics in the Middle East* (New York City 2014) 56-74.

eenheid.²² Deze patronen duiden op het publieke en collectieve karakter van de opstanden. De Arabische opstanden laten zich kortom kenmerken door spontaniteit en gezamenlijk publiek protest, waarmee ze voldoen aan het eerste element van de politics of contention-theorie.

Overheid als doelwit

Ten tweede kan worden beargumenteerd dat de Arabische regimes het doelwit vormden van de eisen die in het Midden-Oosten te horen waren. Hoewel de opstanden zich spontaan voordeden, vormde de geuite onvrede een sentiment dat al decennialang heerste onder de Arabische bevolking. De landen die in 2011 met protesterende burgers te maken kregen, werden op dat moment al tientallen jaren geregeerd door dezelfde mannen of families. Bovendien was onder de autoritaire leiders van Algerije, Egypte en Syrië respectievelijk 19, 30 en 38 jaar de nationale noodtoestand van kracht. Het zorgde ervoor dat de leiders over nog meer macht en mogelijkheden beschikten om de rechten van burgers in te perken.²³

In een overzichtsartikel van het Freedom House-rapport uit november 2011 staat het volgende over de lang heersende leiders: 'the circumstances that led to them [de opstanden] were the product of decades of institutional degradation.'²⁴ De autoritaire leiders in de Arabische wereld wisten ieder op hun eigen manier een sterk staatsapparaat op te bouwen, waarmee zij in hoge mate controle uitoefenden op bijna elk onderdeel van de samenleving. Daardoor hadden zij tevens alle macht om politieke hervormingen tegen te houden. Daarnaast ontwikkelden zich in deze landen uitgebreide systemen van corruptie en patronagenetwerken, waarvan de meeste burgers al generatieslang de nadelen ondervonden. Toen zij in 2011 massaal in opstand kwamen, vormden hun eisen dan ook een aanklacht jegens de lang heersende regimes, zo valt te lezen in het Amnesty International-rapport van 2011.²⁵ Dit wijst op het tweede element van de contentious politics-theorie: betrokkenheid van de overheid, in dit geval als object van de eisen.

²² Amnesty International, 'The State of Human Rights in the Middle East and North Africa: January to mid-April 2011', 2. Zie ook: Amnesty International, 'Year of Rebellion: The State of Human Rights in the Middle East and North Africa', rapport 2012 (versie 9 januari 2012), <https://www.amnesty.org/en/documents/mde01/001/2012/en/> (15 januari 2017) 1-79, aldaar 1-2.

²³ Amnesty International, 'The State of Human Rights in the Middle East and North Africa: January to mid-April 2011', 1. Zie ook: Bassam Haddad, Rosie Bsheer en Ziad Abu-Rish (red.), *The Dawn of the Arab Uprisings: End of an Old Order?* (Londen 2012).

²⁴ Christopher Walker en Vanessa Tucker, 'After the Arab Spring: The Uphill Struggle for Democracy' (versie november 2011), <https://freedomhouse.org/report/algeria/overview-essay> (4 januari 2017).

²⁵ Amnesty International, 'The State of Human Rights in the Middle East and North Africa: January to mid-April 2011'; Amr Hamzawy, 'The Arab World Needs a New Social Contract', Carnegie Endowment for International Peace (versie 22 september 2016), <http://carnegieendowment.org/2016/09/22/arab-world-needs-new-social-contract-pub-64667> (8 januari 2017); Nouredine Jebnoun, 'Tunisia's Glorious Revolution and its Implications', in: Bassam Haddad, Rosie Bsheer en Ziad Abu-Rish (red.), *The Dawn of the Arab Uprisings: End of an Old Order?* (Londen 2012) 59-65, aldaar 61-62.

Gedeelde belangen

Tot slot valt uit het verslag van Amnesty International op te maken dat in de roep om verandering gedeelde klachten en eisen te horen waren.²⁶ Onder de burgers heerste voornamelijk frustratie over de armoede, corruptie en (jeugd)werkloosheid in eigen land. De autoritaire leiders hielden het systeem van corruptie en cliëntelisme juist in stand. Hun onverschillige houding ten opzichte van de problemen versterkte het gevoel van wrok onder gewone burgers.²⁷ Toen de protestbeweging op gang kwam, hielden de leiders zich echter verre van afzijdig. Amnesty International beschrijft de gewelddadige reactie van de regimes op de opstanden. Zo werden demonstranten, mensenrechtenactivisten en journalisten opgepakt en gemarteld door de gevreesde *mukhabarat* — de Arabische term voor de veiligheidsdiensten. Daarnaast blokkeerden de autoriteiten stadscentra en andere strategische punten, zoals pleinen, en legden ze het internet regelmatig plat.²⁸

Als gevolg van dit hardhandige optreden door de regimes namen de woede en het protest toe. In plaats van zich te richten op de sociaaleconomische omstandigheden, begonnen burgers fundamentele politieke veranderingen te eisen zoals de val van hun regime. Bovendien pleitten zij voor individuele en collectieve waardigheid.²⁹ Al met al kwamen de demonstranten op voor hun vrijheid en de belangen van andere burgers, het derde element van de contentious politics-theorie. Zoals Amnesty International in haar rapport schrijft: ‘The protests gave voice to many people who had been largely voiceless.’³⁰

Concluderend kan gesteld worden dat politics of contention een bruikbaar concept is om aan te duiden wat zich precies in 2011 verspreidde in het Midden-Oosten. De Arabische opstanden voldoen namelijk aan de drie elementen die tot het concept behoren. Zo was er sprake van (1) een spontane, collectieve publieke politieke strijd waarbij (2) de overheden het doelwit van de eisen vormden, en (3) diezelfde eisen hadden bovendien betrekking op gedeelde belangen van de demonstranten.

In het jaar 2011 werden diverse Arabische regimes dus geconfronteerd met politieke strijd. Desondanks reageerden de autoritaire leiders hier verschillend op. In het volgende hoofdstuk zal de

²⁶ Amnesty International, ‘The State of Human Rights in the Middle East and North Africa: January to mid-April 2011’.

²⁷ Walker en Tucker, ‘After the Arab Spring: The Uphill Struggle for Democracy’ (versie november 2011), <https://freedomhouse.org/report/algeria/overview-essay> (18 november 2016).

²⁸ Amnesty International, ‘The State of Human Rights in the Middle East and North Africa: January to mid-April 2011’.

²⁹ Rashid Khalidi, ‘Preliminary Historical Observations on the Arab Revolutions of 2011’, in: Bassam Haddad, Rosie Bsheer en Ziad Abu-Rish (red.), *The Dawn of the Arab Uprisings: End of an Old Order?* (Londen 2012) 9-16, aldaar 12-13.

³⁰ Amnesty International, ‘The State of Human Rights in the Middle East and North Africa: January to mid-April 2011’, 3.

reactie van de Syrische president Bashar al-Assad op de verspreiding van de Arabische opstanden worden geanalyseerd, evenals zijn reactie op de politieke strijd in eigen land.

2. Hoe reageerde Bashar al-Assad naar de buitenwereld en Syrië toe?

'One down, two speeches to go,' zo reageerden Arabische Twitteraars op de eerste toespraak van president Assad sinds de uitbraak van de protesten in Syrië.³¹ Het was een verwijzing naar de val van de autoritaire leiders in Tunesië en Egypte, die beide na hun derde speech verdwenen. Het moge duidelijk zijn dat dit niet opging voor Assad. De Syrische president heeft in de beginperiode van de opstanden één buitenlands interview aan een Amerikaanse krant gegeven en drie op de Syrische staatstelevisie uitgezonden speeches. Duidelijk was dat ook de internationale gemeenschap zou meeluisteren en daar heeft Assad op ingespeeld door bepaalde boodschappen impliciet of expliciet uit te dragen. Bovendien waren die boodschappen telkens afhankelijk van de situatie op dat moment.

Voor een juiste analyse van Assads reactie naar eigen land en de buitenwereld toe is het daarom belangrijk om eerst de context waarin de president sprak te belichten. Het gaat hier om de politieke situatie in het Midden-Oosten tussen 17 december 2010 en 20 juni 2011. Hoewel in deze periode meerdere regimes geconfronteerd werden met volksoptstanden, beperkt deze uiteenzetting zich tot de landen waarin de opstanden de meeste impact hadden: Tunesië, Egypte, Jemen en Libië.

Politieke context

Minder dan een maand na het begin van de Tunesische opstanden op 17 december 2010, stopte het 23-jarige leiderschap van president Ben Ali abrupt toen deze op 14 januari 2011 naar Saoedi-Arabië vluchtte. De noodtoestand werd afgekondigd en er werd een avondklok ingevoerd, terwijl het leger de rust en orde probeerde te herstellen. Ook de premier van Tunesië, Mohamed Ghannouchi, nam ontslag. In de maanden daarna bleven de demonstranten hun eisen verkondigen: meer banen en vrijheden, maar ook een proces tegen de voormalige president, zijn familie en betrokken ambtenaren.³²

Ook in Egypte leidden de massale protesten tot de val van een lang heersende autoritaire leider: Hosni Mubarak. Binnen 18 dagen na de start van de Egyptische opstanden, kondigde de Egyptische leider op 11 februari 2011 zijn aftreden aan. In die tweeënhalve weken vielen minstens 840 doden, raakten 6.000 mensen gewond en schond het regime massaal mensenrechten.³³

³¹ Marc Lynch, 'How Syria Ruined the Arab Spring' (versie 3 mei 2013), <http://foreignpolicy.com/2013/05/03/how-syria-ruined-the-arab-spring/> (4 januari 2017).

³² Amnesty International, 'Year of Rebellion: The State of Human Rights in the Middle East and North Africa', 3. En: Amnesty International, 'The State of Human Rights in the Middle East and North Africa: January to mid-April 2011', 4-5.

³³ Amnesty International, 'Year of Rebellion: The State of Human Rights in the Middle East and North Africa', 9.

Mubarak droeg de macht over aan het Egyptische leger. Dat nam op 30 maart, na een referendum over grondwetswijzigingen, een constitutionele verklaring aan waarin stappen stonden vastgelegd voor de machtsoverdracht aan een burgerregering. De noodtoestand, van kracht sinds 1981, duurde echter voort en het leger voerde diverse vrijheidsbeperkende wetten door.³⁴

In Jemen leidden lang heersende politieke spanningen en het succes van de Tunesische opstanden op 22 januari tot een uitbarsting van protest in de hoofdstad Sana'a. Een grote groep demonstranten eiste de val van het regime. De Jemenieten vreesden dat hun autoritaire leider Ali Abdullah Saleh door nieuwe wetgeving tot aan zijn dood aan de macht kon blijven en daarna het presidentschap aan zijn zoon zou doorgeven.³⁵ Begin februari deed Saleh enkele concessies aan het volk, maar dit bleek niet genoeg. De massale volkopstanden hielden aan en verspreidden zich over het land. Er vonden onderhandelingen plaats tussen de president en de oppositie, terwijl ondertussen het staatsgeweld tegen burgers toenam. President Saleh verstevigde zijn grip op het land en kondigde onder meer de noodtoestand af. Desondanks nam het conflict in hevigheid toe.³⁶

In Libië leidden de protesten vanaf eind februari tot een gewapend conflict. Wat Libië onderscheidt van de hiervoor besproken landen, is dat daar de internationale gemeenschap ingreep. Na tevergeefs diverse sancties te hebben opgelegd, begon in maart 2011 — na een resolutie van de VN Veiligheidsraad — een door de NAVO geleide internationale coalitie met het uitvoeren van luchtaanvallen. Deze richtten zich op troepen van de Libische leider Moammar Gaddafi, met als doel de bescherming van burgers. Zo breidde het conflict zich uit en honderdduizenden Libiërs sloegen op de vlucht.³⁷ Kortgezegd hadden de publieke optredens van Assad dus plaats in een tijd van politieke onrust, waarin lang heersende Arabische leiders door hun volk werden ondermijnd.

Vóór de uitbraak van Syrische protesten

Het eerste moment waarop president Assad van zich liet horen in deze periode was op 31 januari 2011. In een interview met *The Wall Street Journal* sprak hij over de recente protestgolf in het

³⁴ Amnesty International, 'Year of Rebellion: The State of Human Rights in the Middle East and North Africa', 12-13. En: Amnesty International, 'The State of Human Rights in the Middle East and North Africa: January to mid-April 2011', 8-10.

³⁵ Amnesty International, 'Year of Rebellion: The State of Human Rights in the Middle East and North Africa', 10. En: Amnesty International, 'Year of Rebellion: The State of Human Rights in the Middle East and North Africa', 22, 23.

³⁶ Amnesty International, 'The State of Human Rights in the Middle East and North Africa: January to mid-April 2011', 11. En: Amnesty International, 'Year of Rebellion: The State of Human Rights in the Middle East and North Africa', 22-23.

³⁷ Amnesty International, 'The State of Human Rights in the Middle East and North Africa: January to mid-April 2011', 12-16. En: Amnesty International, 'Year of Rebellion: The State of Human Rights in the Middle East and North Africa', 16-17.

Midden-Oosten en de betekenis hiervan voor de regio en Syrië.³⁸ De Tunesische president was toen al zijn land ontvlucht en inmiddels hadden de protesten ook Algerije, Egypte en Jemen bereikt. Het zeldzame interview bood president Assad de kans om zijn visie op de gebeurtenissen te schetsen. Voor de analyse hiervan is gebruikgemaakt van de Engelstalige publicatie op de website van de Amerikaanse krant.³⁹

Assad leek met het interview zijn publiek — de internationale gemeenschap en Syriërs — te willen overtuigen van de stabiliteit van zijn regime. Zo benadrukte hij onder meer dat Syrië geen Tunesië of Egypte is: ‘We are outside of this; at the end we are not Tunisians and we are not Egyptians.’⁴⁰ Desalniettemin gaf Assad toe dat, ondanks de economische groei in het land, niet alle Syriërs in hun basisbehoeften werden voorzien. Dat is opmerkelijk, want daarmee erkende de president in feite de gebreken van zijn eigen beleid. Maar hij wist hier een slimme draai aan te geven. Ondanks dat Syrië in moeilijker omstandigheden verkeert dan de andere Arabische landen, heerst er wel stabiliteit, stelde Assad.⁴¹ Daaropvolgend concludeerde de president dat de opstanden dus niet alleen om behoeften en hervormingen gingen: ‘You have to be very closely linked to the beliefs of the people. (...) It is about the ideology, the beliefs and the cause that you have.’⁴² Hiermee bedoelde hij dat je als leider nauw verbonden moet zijn met de overtuigingen van het volk en daar ontbrak het de meeste Arabische leiders aan volgens hem. Assad maakte de economische omstandigheden en de roep om vrijheid daarmee onbelangrijk en verlegde zo de focus naar de relatie tussen het regime en burgers. De boodschap die Assad met dit interview naar zijn publiek overbracht was kortom, zoals ook N. Mozes, onderzoeker aan het Middle East Media Research Institute, vaststelt, dat Syriërs geen reden hadden om in opstand te komen, omdat hun regime — in tegenstelling tot andere regimes — hun standpunten en verlangens wel vertegenwoordigde.⁴³

Opstand in Syrië

In reactie op de massale protestbeweging die vanaf 18 maart 2011 ook Syrië had bereikt, sprak president Assad twee weken later het Syrische parlement toe. Joshua Landis, een Midden-Oostdeskundige, publiceerde op zijn website ‘Syria Comment’ een vertaling van de speech, die

³⁸ ‘Interview With Syrian President Bashar al-Assad’, *The Wall Street Journal* (versie 31 januari 2011), <http://www.wsj.com/articles/SB10001424052748703833204576114712441122894> (4 januari 2017).

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Ibid.

⁴² Ibid.

⁴³ N. Mozes, ‘In Syria, Regime Squelches All Attempts at Protest’, Middle East Media Research Institute (versie 23 februari 2011), <https://www.memri.org/reports/syria-regime-squelches-all-attempts-protest> (4 januari 2017).

hier zal worden gebruikt.⁴⁴ Hoewel Landis bekendstaat als een pro-Assad academicus en zijn informatie dus onbetrouwbaar is, vormt zijn vertaling een nuttige bron aangezien deze in lijn zal zijn met Assads boodschap.

In zijn toespraak benadrukte Assad wederom het verschil tussen Syrië en andere landen en dat de Syrische burger centraal staat in zijn beleid.⁴⁵ Opmerkelijk is dat de president in deze langverwachte speech ook voor het eerst publiekelijk sprak over de opstanden in eigen land. Wat daarbij allereerst opvalt is dat hij niet repte van een revolutie in Syrië, maar van een buitenlands complot: 'Syria is facing a great conspiracy whose tentacles extend to some nearby countries and far-away countries, with some inside the country.'⁴⁶ Assad meende dat dit complot zich tegen Syrië als geheel richtte en niet tegen zijn regime. Daarom zette de president gedurende zijn hele speech Syrië neer als slachtoffer van deze samenzwering.⁴⁷

Daarnaast probeerde Assad de identiteit van de demonstranten te *framen*. Degenen die achter de opstanden — en dus het complot — zaten duidde hij bijvoorbeeld afwisselend aan met '*conspirators*', '*they*' en '*the enemy*'. Opmerkelijk genoeg nuanceerde Assad dit vervolgens door te zeggen dat niet alle demonstranten bij de samenzwering hoorden.⁴⁸ Desalniettemin was de Syrische president duidelijk over de strategieën van de samenzweerders: 'They used the satellite T.V. stations and the internet, but did not achieve anything. And then, using sedition, started to produce fake information, voices, images, etc. they forged everything.'⁴⁹ Hiermee hield Assad de samenzweerders verantwoordelijk voor de ontstane onrust in Syrië. Bovendien probeerde hij het vertrouwen in de informatie van demonstranten te ondermijnen door te stellen dat deze vals was.

Tot slot sprak Assad in zijn speech veel over hervormingen. Commentatoren, analisten en burgers verwachtten dat de president specifieke hervormingen, zoals meer vrijheden, zou aankondigen. Hoge Syrische functionarissen hadden vooraf namelijk medegedeeld dat de speech het

⁴⁴ Bashar al-Assad, 'Speech to the Syrian Parliament', vertaalde speech van president Bashar al-Assad voor het Syrische parlement op 30 maart 2011 (versie 31 maart 2011), <http://www.joshualandis.com/blog/speech-to-the-syrian-parliament-by-president-bashar-al-assad-wednesday-march-30-2011/> (4 januari 2017). Overige informatie over Joshua Landis: de academicus is getrouwd met een hooggeplaatste Syrische vrouw en heeft goede connecties binnen het Assad-regime. Bovendien woonde Landis vier jaar in Syrië en bracht hij voor de uitbraak van de Syrische opstanden vaak de zomer door in Damascus.

⁴⁵ 'We influence and are influenced by it, but at the same time we are not a copy of other countries. (...) our policies had been based on development, opening up, and communicating directly between myself and the Syrian people.' (Bashar al-Assad, 'Speech to the Syrian Parliament', vertaalde speech van president Bashar al-Assad voor het Syrische parlement op 30 maart 2011).

⁴⁶ Bashar al-Assad, 'Speech to the Syrian Parliament', vertaalde speech van president Bashar al-Assad voor het Syrische parlement op 30 maart 2011.

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ 'We cannot say that all those who demonstrated are conspirators. This is not true, and we want to be clear and realistic.' (Bashar al-Assad, 'Speech to the Syrian Parliament', vertaalde speech van president Bashar al-Assad voor het Syrische parlement op 30 maart 2011).

⁴⁹ Bashar al-Assad, 'Speech to the Syrian Parliament', vertaalde speech van president Bashar al-Assad voor het Syrische parlement op 30 maart 2011.

Syrische volk zou behagen.⁵⁰ Dat was echter niet het geval. Assad benadrukte vooral dat Syrië al aan het hervormen was en de beloftes die hij deed over toekomstige maatregelen waren erg vaag. Opvallend is dat de president daarbij leek te anticiperen op kritiek van buitenaf: 'I am sure there will be someone on the satellite T.V. stations who will say that this [de hervormingen] is not enough. What is enough for them will destroy our country and we simply cannot afford that.' Dit was een waarschuwing van Assad aan het Syrische volk om de negatieve commentaren op zijn plannen niet te geloven. Bovendien stelde de Syrische president dat de hervormingen geen reactie waren op de protestbeweging, dat zou in zijn ogen namelijk een teken van zwakte zijn. Daarom maakte Assad in deze speech duidelijk dat de maatregelen al eerder in de maak waren.⁵¹

Assads speech toonde kortom niet alleen de onwil om aan de eisen van de opstandelingen tegemoet te komen, maar ook een absolute weigering om de realiteit te erkennen. Monzer al-Sallal, activist en bataljonscommandant van het Vrije Syrische Leger (een gematigde rebellengroep) deed hierover een treffende uitspraak in een interview met de auteurs van het boek *Burning Country: Syrians in Revolution and War*: 'Bashaar [sic] himself created the Syrian revolution, in his first speech. Then the people who had hope in him despaired of him.'⁵²

Toename van geweld en Syrisch protest

De opstanden duurden voort en in april 2011 escaleerde het geweld in Syrië, vooral in de steden Dara'a en Homs.⁵³ Na de beëdiging van een nieuwe regering — een schijnpoging van Assad om aan de eisen van de demonstranten tegemoet te komen — sprak de nog altijd almachtige Syrische president op 16 april 2011 de ministers toe. De toon in deze speech was beduidend minder vijandig dan die in de toespraak van maart. Zo stelde Assad opmerkelijk genoeg dat er minder aandacht moest uitgaan naar het complot in Syrië, aangezien er belangrijkere zaken speelden: 'Conspiracies are natural around us. (...) What's important for us is to focus our attention on strengthening our internal immunity inside Syria.'⁵⁴ Klaarblijkelijk vond de president het van belang om de eenheid in het land te bewaren. In zijn speech sprak Assad expliciet van een kloof die tussen het regime en de

⁵⁰ Human Rights Watch, 'Syria: President Asad Fails to Deliver Reform' (versie 30 maart 2011), <https://www.hrw.org/news/2011/03/30/syria-president-asad-fails-deliver-reform> (4 januari 2017).

⁵¹ 'What I want to say is that reform for us is not a fashion. It is not a reflection of this new wave which is sweeping the region.' (Bashar al-Assad, 'Speech to the Syrian Parliament', vertaalde speech van president Bashar al-Assad voor het Syrische parlement op 30 maart 2011).

⁵² Robin Yassin-Kassab en Leila Al-Shami, *Burning Country: Syrians in Revolution and War* (Londen 2016) 42.

⁵³ Ibidem, 43.

⁵⁴ Bashar al-Assad, 'Speech by President Bashar al-Assad to ministers after the swearing-in of Syria's new government', vertaalde speech van Bashar al-Assad op 16 april 2011 (versie 16 April 2011), http://al-bab.com/albab-orig/albab/arab/docs/syria/bashar_assad_speech_110416.htm (4 januari 2017).

Syriërs was ontstaan en hij liet weten deze te willen dichten.⁵⁵ Hiervoor achtte hij het noodzakelijk dat burgers weer vertrouwen kregen in de instituties van de staat. Opvallend is ook dat Assad zijn medeleven toonde voor de gewonden en doden — zowel burgers als leden van de politie of het leger — als gevolg van de protesten in het land.⁵⁶

Daarnaast probeerde Assad zijn publiek ervan te overtuigen dat hij zich goed had verdiept in de problemen waarmee Syrië kampte. Naar eigen zeggen had hij daarover met Syrische burgers en diverse delegaties uit het hele land gepraat.⁵⁷ Op basis van deze gesprekken kondigde Assad daarom maatregelen aan om corruptie te bestrijden en om de media en economie te hervormen. In het kader daarvan pleitte hij bijvoorbeeld voor meer dialoog met vakbonden en andere belangenorganisaties. Opmerkelijk is dat Assad zelfs beloofde de noodtoestand — die al tientallen jaren van kracht was — op te heffen en vreedzame demonstraties toe te staan. Het Amnesty rapport van 2012 stelt dat de Syrische president de maatregelen aankondigde onder druk van het toenemende protest en internationale veroordelingen.⁵⁸ Op 21 april werd de noodtoestand inderdaad beëindigd, maar de beslissing verloor onmiddellijk betekenis door de nieuwe *Counter-Terrorism*-wetgeving, die al snel werd gebruikt om tienduizenden activisten te arresteren.⁵⁹ Kortom, Assad deed het in zijn toespraak voorkomen alsof hij de Syriërs begreep en tegemoetkwam, maar voegde de daad niet bij het woord.

Drie maanden van Syrisch protest

Na weken van onrust, misstanden en geweld eisten steeds meer Syriërs de val van het regime. Op 3 juni 2011 meldde de Verenigde Naties dat in de eerste drie maanden van de opstanden in Syrië 1.000 mensen waren omgekomen.⁶⁰ Iets meer dan twee weken na dit bericht sprak president Assad op Damascus University over de situatie in het land.⁶¹ In deze toespraak, zijn derde sinds de uitbraak van het Syrische protest, droeg de president expliciet de boodschap uit dat zijn regime alles nog steeds onder controle had: 'We have decided to control events rather than letting events control

⁵⁵ 'I found that there is a gap which started to appear between state institutions and the Syrian citizens. This gap must be closed.' (Bashar al-Assad, 'Speech by President Bashar al-Assad to ministers after the swearing-in of Syria's new government', vertaalde speech van Bashar al-Assad op 16 april 2011).

⁵⁶ Bashar al-Assad, 'Speech by President Bashar al-Assad to ministers after the swearing-in of Syria's new government', vertaalde speech van Bashar al-Assad op 16 april 2011.

⁵⁷ Ibidem.

⁵⁸ Amnesty International, 'Year of Rebellion: The State of Human Rights in the Middle East and North Africa', 30. Na eerder scherpe kritiek te hebben geuit, startten de Verenigde Staten en de Europese unie in 2011 respectievelijk met sancties op 29 april en 10 mei.

⁵⁹ Yassin-Kassab en Al-Shami, *Burning Country: Syrians in Revolution and War*, 46. Zie ook: Amnesty International, 'Year of Rebellion: The State of Human Rights in the Middle East and North Africa', 27.

⁶⁰ Verenigde Naties, 'UN chief voices alarm at escalation of violence in Syria' (versie 3 juni 2011), <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=38606#.WG14NRvhDIW> (4 januari 2017).

⁶¹ Bashar al-Assad, 'Speech by President Bashar al-Assad at Damascus University on the situation in Syria', vertaalde speech van president Bashar al-Assad op 20 juni 2011 (versie 20 juni 2011), <http://www.voltairenet.org/article170602.html> (4 januari 2017).

us.⁶² Daarnaast sprak Assad wederom over een complot, nog meer vastberaden dan in zijn vorige speeches. Zo was er volgens de president geen onderzoek nodig om te bewijzen dat er sprake was van een samenzwering en daar wilde hij dan ook geen tijd aan verspillen. Opmerkelijk daarbij is hoe Assad vervolgens de feiten rondom de demonstraties verdraaide toen hij zei: 'Peaceful demonstrations were used as a pretext under which armed men took cover.'⁶³ Daarmee hield Assad de opstandelingen grotendeels verantwoordelijk voor het geweld. Dat verdient de aandacht omdat juist het regime (het leger en de geheime politie) destijds hardhandig optrad tegen de betogers.⁶⁴ De uitspraak veroorzaakte dan ook gevoelens van ongeloof, teleurstelling en verraad onder de miljoenen Syrische televisiekijkers.⁶⁵ Tot slot beloofde Assad opnieuw hervormingen door te voeren en een nationale dialoog met de oppositiegroepen te starten.

Kort samengevat dienden het buitenlandse interview en Assads speeches de belangen van het Syrische regime. Aanvankelijk luidde de boodschap aan Syriërs en de buitenwereld dat Syrië — in tegenstelling tot buurlanden — stabiel was, om te voorkomen dat de positie van het regime zou verzwakken. Vervolgens, met de uitbraak van Syrische protesten, sprak Assad over vijanden, samenzweerders en een buitenlands complot. Zo probeerde hij het bestaan van de massale protestbeweging te ontkennen en tegelijkertijd demonstranten zwart te maken. Toen de opstand en het geweld intensiverden, deed de president zijn best om de relatie met het volk te verbeteren en kondigde hij meermaals hervormingen aan. Niet alleen om de Syriërs tevreden te houden, maar ook de internationale gemeenschap die met argusogen toekeek. Het bleef echter bij vage beloftes, waardoor de Syrische burgers gedesillusionneerd raakten en het protest toenam.

Na Assads toespraak in juni verhevigde de politieke strijd; niet alleen op straat, maar ook online.⁶⁶ Vele activisten ontkrachtten via sociale media de beweringen van de president. Op YouTube werden video's geplaatst van boze, demonstrerende Syriërs die om de val van Assad riepen. Het volgende hoofdstuk onderzoekt de manier waarop het regime omging met deze vorm van protest.

⁶² Bashar al-Assad, 'Speech by President Bashar al-Assad at Damascus University on the situation in Syria', vertaalde speech van president Bashar al-Assad op 20 juni 2011.

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ Amnesty International, 'Year of Rebellion: The State of Human Rights in the Middle East and North Africa', 26-31. Zie ook: Uğur Ümit Üngör, 'Mass Violence in Syria: A Preliminary Analysis', *New Middle Eastern Studies* 3 (2013) oktober, 1-22.

⁶⁵ Üngör, 'Mass Violence in Syria: A Preliminary Analysis', 12.

⁶⁶ Amira Al Hussaini, 'Syria: Protests Break Out Following Assad Speech' (versie 20 juni 2011), <https://globalvoices.org/2011/06/20/syria-protests-break-out-following-assad-speech/> (4 januari 2017).

3. Het Syrische regime en online activisme

Vanaf juni 2011 nam de woede en teleurstelling onder Syrische burgers toe. Het werd hen steeds duidelijker dat president Assad niet bereid was hun eisen om betere leefomstandigheden in te willigen. De protestgolf in Syrië intensiverde en er klonk een steeds luidere roep om de val van het regime. Daarbij vormde niet alleen de straat het decor; ook in de virtuele wereld kreeg het protest een belangrijke plek. Burgers bewapenden zich met mobiele telefoons en videocamera's, waarmee zij verslag deden van de vreedzame demonstraties en het hardhandige optreden van hun regime. De Syrische opstand werd al snel het meest gerapporteerde en gefilmde conflict, met Facebook en YouTube als belangrijkste platforms waarop de video's werden geplaatst.⁶⁷ Dit hoofdstuk behandelt de omgang van het Syrische regime met online activisme. Voor een beter begrip zal echter eerst het media- en internetbeleid in Syrië nader worden beschouwd.

Media en internet in Syrië

Onder het bewind van Hafiz al-Assad, vader van Bashar al-Assad, ontwikkelde Syrië zich tot een sterke autoritaire staat waarin het regime de samenleving grotendeels domineerde. Zo controleerde het ook de informatievoorziening; onafhankelijke en kritische media waren niet toegestaan.⁶⁸ De berichtgeving die de Syriërs voorgeschoteld kregen, was dan ook zwaar gecensureerd. Na de dood van Hafiz al-Assad op 10 juni 2000 kwam op 17 juli 2000 Bashar aan de macht, die voortborduurde op zijn vaders autoritaire politieke systeem.⁶⁹ Het beleid voor traditionele media bleef hetzelfde, maar wat internet betreft leek de nieuwe president een liberale koers in te slaan. Vlak voor zijn vaders dood liet Assad in een zeldzaam buitenlands interview al merken dat hij een voorstander was van ingrijpende hervormingen die Syrië moesten moderniseren.⁷⁰ Daarmee doelde hij op het doorbreken van de toen heersende barrières van de informatiestromen. In zijn inauguratietoespraak kondigde Assad aan Syrië het nieuwe tijdperk van informatietechnologie binnen te willen leiden.⁷¹ De zelfbenoemde voorvechter van modernisering werd ook wel geïdentificeerd met de internetgeneratie.⁷² Zo was hij van 1995 tot 1999 het hoofd van een organisatie voor Syrische IT-

⁶⁷ Reporters without Borders, 'Journalism in Syria: Impossible Job?', rapport november 2013 (versie 6 november 2013, bijgewerkt op 20 januari 2016), <https://rsf.org/en/reports/journalism-syria-impossible-job> (15 januari 2017) 1-33, aldaar 26.

⁶⁸ Radwan Ziadeh, *Power and Policy in Syria: Intelligence Services, Foreign Relations and Democracy in the Modern Middle East* (Londen 2011) 25-26.

⁶⁹ Ibidem, 53-59. Zie ook: Perthes, 'The structure of authoritarianism', in: Perthes, *The Political Economy of Syria under Assad*, 133-202.

⁷⁰ Eyal Ziser, *Commanding Syria: Bashar Al-Asad and the First Years in Power* (Londen 2007) 33-34.

⁷¹ Owen, 'Centralized State Systems in Egypt, Tunisia, Syria, and Algeria', in: Roger Owen, *The Rise and Fall of Arab Presidents for Life*, 86.

⁷² Ziser, *Commanding Syria: Bashar Al-Asad and the First Years in Power*, 34, 52.

professionals, de Syrian Computer Society, en begreep hij de behoeftes van de nieuwe generatie. De introductie van computers en internet zag Assad als een manier om de Syriërs welvaart en vooruitgang te brengen, zoals zijn familie volgens hem altijd had gedaan.⁷³

Daarom regelde de nieuwe Syrische president na zijn aantreden computerlessen voor basisschoolkinderen, verlaagde hij de internetkosten en werden internetcafés toegestaan. Deze modernisering betekende echter niet dat ook het politieke klimaat veranderde; de internetactiviteiten werden alsnog volledig door de mukhabarat gecontroleerd. In 2006 plaatste Reporters Without Borders, een internationale ngo die opkomt voor persvrijheid, Syrië op een lijst van dertien landen die de vrijheid van online expressie het meest onderdrukten.⁷⁴ Oftewel, van echt vrij internet was geen sprake en de liberalere koers van Assad viel dus wel mee — of eigenlijk tegen. Desondanks probeerden burgers uit hoever ze konden gaan en leerden zij omgaan met de beperkingen die door het regime aan het internetgebruik waren gesteld. Via omwegen lukte het hen bijvoorbeeld om geblokkeerde websites te bezoeken, zoals Facebook en YouTube. Al vanaf het begin van de twintigste eeuw maakten activisten dus creatief gebruik van het al dan niet beperkte internet.⁷⁵

Opmerkelijk is dat president Assad vlak na de uitbraak van de Tunesische opstanden een vergaande liberalisering van het internet doorvoerde. Zo stond het regime vanaf 1 januari 2011 alle Syriërs toe gebruik te maken van internet en deblokkeerde het websites als Wikipedia, Amazon, Facebook, Twitter en YouTube.⁷⁶ Een mogelijke verklaring hiervoor is de praktijk van *tanfis* — het Arabische woord voor ‘luchten’. Hierbij geeft een regime in tijden van crisis meer (adem)ruimte aan burgers om hun frustratie te kunnen uiten, ondanks dat het de situatie volledig onder controle heeft.⁷⁷ Hoewel er ten tijde van de liberalisering nog geen sprake was van een echte crisis, waren er al wel opstanden uitgebroken in Tunesië. Het is denkbaar dat de hervorming een reactie was van het Syrische regime op de Tunesische opstanden, waarmee het anticipeerde op eventuele onrust in eigen land. Desalniettemin bleef er van die ademruimte uiteindelijk weinig over en pakte het regime de (online) activisten hard aan. Dit duidt op een andere, meer waarschijnlijke theorie, namelijk dat

⁷³ Roschanack Shaery-Eisenlohr, ‘From Subjects to Citizens? Civil Society and the Internet in Syria’, *Middle East Critique* 20 (2011) 2, 127-138, aldaar 129.

⁷⁴ Reporters Without Borders, ‘List of the 13 Internet enemies’ (versie 7 november 2006, bijgewerkt op 25 januari 2016), <https://rsf.org/en/news/list-13-internet-enemies> (4 januari 2017).

⁷⁵ Shaery-Eisenlohr, ‘From Subjects to Citizens? Civil Society and the Internet in Syria’, 129 en 130-137.

⁷⁶ Üngör, ‘Mass Violence in Syria: A Preliminary Analysis’, 5.

⁷⁷ Miriam Cooke, ‘Commissioned Criticism’, in: Miriam Cooke, *Dissident Syria: Making Oppositional Arts Official* (Durham 2007) 65-80. Het andere concept dat Cooke in dit kader noemt is *commissioned criticism*, daarmee bouwt zij voort op het idee van *licensed criticism* van Lisa Wedeen in: Lisa Wedeen, *Ambiguities of Domination: Politics, Rhetoric, and Symbols in Contemporary Syria* (Chicago 1999). Beide auteurs worden ook genoemd in: Shaery-Eisenlohr, ‘From Subjects to Citizens? Civil Society and the Internet in Syria’, 136.

het regime de liberalisering doorvoerde om activisten digitaal in de gaten te kunnen houden en op te sporen.

Syrisch online activisme

In de eerste drie maanden van de Syrische opstanden omvatte het online activisme niet meer dan enkele video-opnames van demonstraties en de gewelddadige reactie daarop van het leger en de veiligheidsdiensten. Burgers en activisten werden hier echter steeds geraffineerder in en vanaf juli 2011 vloeide er een aanhoudende stroom van opnames het land uit voor wereldwijde distributie.⁷⁸ Zoals het vorige hoofdstuk aantoonde, had het Syrische regime er belang bij om de werkelijkheid te verhullen. Door filmpjes op internet te verspreiden van de daadwerkelijke situatie in het land, probeerden Syrische activisten aan hun medeburgers en de buitenwereld Assads ongelijk te bewijzen. Daarmee vormde het online activisme een grote bedreiging voor de positie van het regime en de stabiliteit in Syrië. Om die reden trad president Assad hard op tegen de protestuitingen in de virtuele wereld en er ontketende zich als het ware een *cyberwar*. Assad hield er ook een heus 'cyberleger' op na, een non-militaire tak van zijn regering die verantwoordelijk was voor het controleren en opsporen van online activisten. Vanaf eind juni 2011 intensiveerden de activiteiten van deze eenheid.⁷⁹

Strategieën van het Syrische regime

In het rapport van Reporters Without Borders uit 2011 valt te lezen dat het Syrische regime diverse strategieën inzette om het online protest te bestrijden. Hierbij waren verschillende partijen betrokken. Zo spreekt de ngo afwisselend over de veiligheidsdiensten (mukhabarat), het cyberleger en de autoriteiten. Op basis van het ngo-rapport en andere secundaire literatuur zijn de strategieën van het regime in deze scriptie onderverdeeld in vier categorieën. Ten eerste waren er de acties van het cyberleger in de virtuele wereld. Deze bestonden uit de verspreiding van pro-Assad berichten, het zwartmaken van demonstranten en afleidingsmanoeuvres. Zo overspoelde het cyberleger websites en webpagina's die de demonstraties steunden met pro-regime berichten.⁸⁰ In sommige gevallen gebruikte het hiervoor de sociale media-accounts van activisten. Een manier om aan

⁷⁸ Sahar Khamis, Paul B. Gold en Katherine Vaughn, 'Beyond Egypt's "Facebook Revolution" and Syria's "YouTube Uprising:" Comparing Political Contexts, Actors and Communication Strategies', *Arab Media & Society* 15 (2012) maart, 1-30, aldaar 9.

⁷⁹ Reporters without Borders, 'Upheaval in the Arab world: Media as Key Witnesses and Political Pawns', rapport november 2011, http://www.reportrarutangranser.se/sites/default/files/rapporteur/rsf_moyen_orient_2011_gb.pdf (15 januari 2017) 1-15, aldaar 13. Overigens wordt met 'het cyberleger' niet het Syrian Electronic Army (SEA) bedoeld. Dat is een pro-regime hackersgroep die ook cyberaanvallen uitvoert, maar de precieze relatie tussen deze groep en het Syrische regime is vooralsnog schimmig. Er zijn aanwijzingen dat de hackers door het regime worden gesteund, maar vanwege de onduidelijkheid wordt het SEA hier buiten beschouwing gelaten.

⁸⁰ Reporters without Borders, 'Upheaval in the Arab world: Media as Key Witnesses and Political Pawns', 13.

inloggegevens te komen was door middel van *phishing*-technieken. Het cyberleger maakte bijvoorbeeld nep-Facebookpagina's aan of verstuurde uitnodigingen om via Twitter filmpjes te bekijken. De gebruikers werd gevraagd bepaalde informatie in te vullen en zo wist het cyberleger hun e-mailadressen en wachtwoorden te bemachtigen.⁸¹ Daarnaast gebruikte het de accounts om de volksoptstanden te belasten. Door oproepen tot geweld te plaatsen op de pagina's van activisten, deed het cyberleger voorkomen alsof die activisten de aanstichters van het geweld waren.⁸² Ook diende het cyberleger de aandacht af te leiden van de verslagen op sociale media van anti-Assad demonstraties en het daaropvolgende geweld. Daarom maakte het robot-Twitteraccounts aan waarmee automatisch tweets konden worden verstuurd. Om de online activisten te 'overstemmen', stuurde het cyberleger honderden tweets de wereld in met links naar foto's van serene Syrische landschappen of sportresultaten, met als hashtag #Syria.⁸³

Onder de tweede categorie vallen de online acties die zich vermengden met acties in de 'echte wereld'. Zo werden de IP-adressen van gebruikersaccounts gedetecteerd, waardoor de mukhabarat gemakkelijk de locatie van activisten konden achterhalen om hen vervolgens te arresteren. Het online activisme bracht dus ook grote gevaren met zich mee.⁸⁴ Daarnaast wisten de mukhabarat belangrijke wachtwoorden en gebruikersnamen van activisten te verkrijgen door hen te bedreigen. Daarmee konden ze valse informatie via de activistenaccounts verspreiden en tevens infiltreren in activistische netwerken.⁸⁵

Ten derde beperkte het Syrische regime de toegang die burgers hadden tot het internet. Daarmee werd de liberalisering van het internetbeleid in januari 2011 dus al snel teruggedraaid. Doel hiervan was voorkomen dat Syriërs belastende video's en foto's konden uploaden of doorsturen. De academici Sahar Khamis, Paul Gold en Katherine Vaughn stellen in hun artikel 'Beyond Egypt's "Facebook Revolution" and Syria's "YouTube Uprising"' dat president Assad daarbij opvallend genoeg leek te hebben geleerd van de fouten van zijn Egyptische tegenhanger.⁸⁶ Zo trachtte ook Mubarak de online activisten te bestrijden, hoewel hij hier nauwelijks op was voorbereid. In een wanhopige poging de opstanden te beëindigen, legde de Egyptische leider op 28 januari 2011 een week lang het internet en mobiele telefoonnetwerk plat. Dit lokte juist meer protest uit en leidde tot economische verliezen.⁸⁷ De aanpak van het minder verraste Syrische regime verschilde sterk met die van

⁸¹ Reporters without Borders, 'Upheaval in the Arab world: Media as Key Witnesses and Political Pawns', 13.

⁸² Ibidem, 13.

⁸³ Ibid., 13. Zie ook: Khamis, Gold en Vaughn, 'Beyond Egypt's "Facebook Revolution" and Syria's "YouTube Uprising:" Comparing Political Contexts, Actors and Communication Strategies', 16.

⁸⁴ Khamis, Gold en Vaughn, 'Beyond Egypt's "Facebook Revolution" and Syria's "YouTube Uprising:" Comparing Political Contexts, Actors and Communication Strategies', 10.

⁸⁵ Ibidem, 10.

⁸⁶ Reporters without Borders, 'Upheaval in the Arab world: Media as Key Witnesses and Political Pawns', 12-13.

⁸⁷ Khamis, Gold en Vaughn, 'Beyond Egypt's "Facebook Revolution" and Syria's "YouTube Uprising:" Comparing Political Contexts, Actors and Communication Strategies', 12-13.

Mubarak, zo beargumenteren Khamis, Gold en Vaughn. Het afsluiten of vertragen van het internet werd bijvoorbeeld beperkt tot de vrijdagen, weekenden of vakanties; momenten waarop de demonstraties en protesten voornamelijk plaatsvonden.⁸⁸ Dat bleek efficiënter en hieruit concluderen de drie academici dat Assad voordelen haalde uit de Egyptische ‘mislukking’. Niet alleen Arabische burgers leerden dus lessen van elkaar, maar ook de autoritaire leiders.

Tot slot hanteerde het Syrische regime nog een vierde strategie, namelijk de bestrijding van online activisme via de traditionele staatsmedia. Die media zonden voornamelijk pro-Assad berichtgeving uit en dienden de filmpjes op internet krachtig te weerspreken. Het regime toonde bijvoorbeeld regelmatig beelden van pro-Assad betogingen via de kanalen van de staatsmedia. Bovendien ontkenden die media alle berichten over staatsgeweld en propageerden ze complottheorieën die verband hielden met de opstanden.⁸⁹ Naast ontkenning en de verspreiding van desinformatie vormde het vergroten van conflicten tussen gemeenschappen ook een doel van het Syrische regime. Daarbij gebruikte het de staatsgetrouwe media om geruchten te verspreiden in steden en dorpen die bekendstaan om hun religieuze diversiteit.⁹⁰ Op die manier trachtte het regime de verschillende gemeenschappen tegen elkaar op te zetten, om zo de eenheid die het activisme kenmerkte tegen te werken.

Al met al zette het Syrische regime diverse, creatieve strategieën in tegen activisten en demonstranten die online verslag deden van wat er in Syrië gebeurde. Zo gebruikte het traditionele en digitale media om valse informatie, pro-Assad berichtgeving en complottheorieën te verspreiden. Tevens wist het regime sociale media-accounts van activisten te hacken en belangrijke (inlog)gegevens te bemachtigen, wat veelal een schat aan informatie opleverde. Het laat zien dat online activisme ook nadelen kende. Uiteindelijk dienden de uiteenlopende strategieën hetzelfde doel, namelijk het verhullen van de werkelijkheid en beperking van de informatiestromen om zo de eenheid en positie van de activisten te verzwakken.

Een ander noemenswaardig inzicht is dat de verspreiding van de Arabische opstanden belangrijke lessen met zich meebracht, die niet alleen burgers bereikten maar ook de autoritaire leiders. Voor Syrië betekende dit dat Assad enigszins voorbereid was, waardoor hij effectievere

⁸⁸ Reporters without Borders, ‘Upheaval in the Arab world: Media as Key Witnesses and Political Pawns’, 13. Zie ook: Khamis, Gold en Vaughn, ‘Beyond Egypt’s “Facebook Revolution” and Syria’s “YouTube Uprising:” Comparing Political Contexts, Actors and Communication Strategies’, 13. En: Amira Al Hussaini, ‘Syria: Reports of Internet Blackout’ (versie 3 juni 2011), <https://globalvoices.org/2011/06/03/syria-reports-of-internet-blackout/> (4 januari 2017).

⁸⁹ Reporters without Borders, ‘Upheaval in the Arab world: Media as Key Witnesses and Political Pawns’, 13. Zie ook: Khamis, Gold en Vaughn, ‘Beyond Egypt’s “Facebook Revolution” and Syria’s “YouTube Uprising:” Comparing Political Contexts, Actors and Communication Strategies’, 15-16.

⁹⁰ Reporters without Borders, ‘Upheaval in the Arab world: Media as Key Witnesses and Political Pawns’, 13.

strategieën kon inzetten dan zijn tegenhangers. In het kader van diffusie en democratisering toont het dat wanneer autoritaire leiders leren van de situatie in andere landen, dit minder bevorderlijk is voor democratiseringsprocessen. De conclusie van deze scriptie zal hier nader op ingaan.

Conclusie

In deze scriptie is de volgende vraag onderzocht: Op welke manieren probeerde het Syrische regime de verspreiding van de Arabische opstanden naar Syrië in de periode 17 december 2010 tot en met 31 december 2011 te blokkeren? Voor de beantwoording van deze vraag is allereerst verduidelijkt wat zich precies verspreidde over het Midden-Oosten in de onderzochte periode. Contentious politics blijkt een geschikt concept voor het fenomeen dat zich destijds in meerdere Arabische landen voordeed. Het spontane, publieke en collectieve karakter van de opstanden ondersteunt dit, evenals het feit dat de demonstranten zich met hun eisen tot het regime richtten, waarmee zij tevens opkwamen voor de belangen van vele andere door corruptie, repressie en werkloosheid geteisterde burgers.

Daaropvolgend is het publieke optreden van Assad tussen 17 december 2010 en 20 juni 2011 behandeld. De diverse boodschappen die hij in deze periode uitdroeg dienden voortdurend de belangen van het regime, namelijk bescherming van de eigen positie en verzwakking van de oppositie. Assad verkondigde bijvoorbeeld aanvankelijk ter geruststelling dat zijn eigen land stabiel was en dat Syriërs geen reden hadden om in opstand te komen. Toen toch ook in Syrië burgers massaal de straat op gingen, probeerde hij hen op andere gedachten te brengen door valse informatie over de situatie in het land te verspreiden. Zo sprak de president van een buitenlands complot rondom de opstanden en maakte hij de demonstranten zwart. Om tegelijkertijd het volk en de internationale gemeenschap tevreden te stellen, beloofde Assad geregeld hervormingen door te voeren en de relatie tussen burgers en het regime te verbeteren. Dit bleef echter bij vage beloftes, die bovendien in schril contrast stonden met zijn daadwerkelijke acties.

Het resulteerde in de intensivering van het Syrische protest op straat en in de virtuele wereld. Via online activisme bestreden demonstranten de onwaarheden die hun president verkondigde. Daarmee bedreigden zij de positie van het regime, dat dan ook hard optrad tegen deze vorm van protest. In de onderzochte periode 20 juni 2011 tot en met 31 december 2011 hanteerde het Syrische regime uiteenlopende strategieën die alle ten doel hadden de berichtgeving van de activisten te betwisten en hun informatieverspreiding te beperken. Zo trachtte het de activisten online en op straat te verzwakken, teneinde de eigen machtspositie veilig te stellen.

Concluderend kan worden gesteld dat het uitoefenen van controle op de informatiestromen de voornaamste manier van het Assad-regime was om de verspreiding van de Arabische opstanden naar Syrië tussen 17 december 2010 en 31 december 2011 te blokkeren. In de eerste helft van deze periode gebruikte president Assad zijn publieke optredens namelijk om een verdraaide versie van de werkelijkheid te verkondigen. En vanaf eind juni 2011 ging het Syrische regime online activisme

tegen door vooral de informatieverspreiding door activisten te beperken. Door grip te houden op de algehele berichtgeving trachtte president Assad zijn machtspositie te behouden en massale protesten te ondermijnen. Uiteindelijk werd verspreiding van de Arabische opstanden naar Syrië niet voorkomen. Desalniettemin bleef Assad in het zadel, zij het onder veranderde omstandigheden. Dit zijn belangrijke inzichten voor het wetenschappelijke debat over de overlevingskracht van het Syrische regime. Ze verschillen namelijk van eerdere theorieën van Midden-Oostendeskundigen, zoals Eva Bellin, Kheder Khaddour, Jason Brownlee, Tarek Masoud en Andrew Reynolds, die ingaan op de loyaliteit van het Syrische leger en politieke elites of het karakter van het Assad-regime. Deze scriptie maakt duidelijk dat ook het regime zelf zich actief heeft ingezet om protest van Syrische demonstranten en activisten te blokkeren.

Informatiestrijd

Bovendien dragen de observaties bij aan het debat over de Arabische opstanden, omdat ze laten zien hoe belangrijk controle over informatiestromen was voor de regimes in het Midden-Oosten. Academics uit de communicatiewetenschappen, zoals Philip Howard en Muzammil Hussain, benadrukten al dat informatieverspreiding tijdens de Arabische opstanden een nieuwe dimensie kreeg met het gebruik van digitale media door demonstranten. Deze scriptie toont met de casus van Syrië hoe een regime dit op geraffineerde wijze bestreed: door zowel in de virtuele wereld te handelen als 'ouderwetse middelen', zoals traditionele media en publieke optredens, te gebruiken. Er heerste als het ware een informatiestrijd tussen het Syrische regime en de activisten.

Daarnaast levert deze scriptie een bijdrage aan kennis over de overlevingskracht van autoritaire regimes in het algemeen. Zo is gebleken dat de bemoeienis van regimes met informatiestromen bevorderend kan zijn voor hun bestendigheid. Waar diffusietheorieën stellen dat democratisering mogelijk is door de verspreiding van lessen vanuit democratische landen, zo geldt hetzelfde voor de verspreiding van politieke strijd; de Arabische burgers die massaal in opstand kwamen, leerden van elkaar. Zij wisselden de beste proteststrategieën uit en er ontstond een besef van gedeeld leed. Wanneer een autoritair regime deze uitwisseling van kennis tegenhoudt of manipuleert, kan het verhinderen dat burgers de politieke strijd uit andere landen overnemen. Daarmee wendt een regime aantasting van zijn macht door het volk af, wat bevorderlijk is voor de stabiliteit van ditzelfde regime.

Leerproces

Een bijkomend voordeel in het geval van president Assad was dat hij kon leren van zijn tegenhangers, die eerder werden geconfronteerd met de uitbraak van massale volksopstanden. Het maakte dat Assad niet totaal overrompeld werd en effectiever kon reageren op het Syrische protest. Dit toont de

belangrijke rol van autoritaire leiders in het diffusieproces. Ook zij halen lessen uit wat er in omringende landen gebeurt, met als gevolg dat ze beter kunnen anticiperen op dreigende situaties. Hieruit volgt de notie dat dus niet alleen burgers deelnemen in het diffusieproces, zoals Whitehead en Schmitter in hun theorieën veronderstellen, maar ook de gezaghebbers.

Dat is tevens van belang voor het debat over democratiseringsprocessen. De macht waarover autoritaire leiders beschikken stelt hen namelijk in staat vele mogelijkheden te benutten om diffusie van voor hen bedreigende praktijken, zoals democratisering, tegen te gaan. Wanneer leiders dit proces bewust belemmeren, is dat niet bevorderlijk voor democratisering. Daarbij moet de rol van strijdkrachten en elites echter niet worden vergeten. Zoals Bellin en andere Midden-oostenexperts stellen, kan hun loyaliteit van groot belang zijn voor de effectiviteit van het optreden van een machthebber. Maar al met al blijkt informatieverspreiding, in tegenstelling tot wat Whitehead en Schmitter beweren, niet in alle gevallen nuttig voor democratiseringsprocessen. Wanneer die verspreiding namelijk bewust door een autoritaire leider wordt geblokkeerd of wanneer deze van andere situaties heeft kunnen leren, werkt het minder bevorderend voor democratisering.

De precieze werking van diffusie en het transnationale leerproces van autoritaire leiders tijdens de Arabische volksoptstanden vormt onderwerp voor mogelijk verder onderzoek. Daarbij kan worden gekeken naar overeenkomsten en verschillen in het optreden van de regimes en hun relatie — als die er is — tot elkaar. De interactie tussen de regimes en demonstranten dient eveneens verder te worden onderzocht. Deze scriptie benaderde bijvoorbeeld de cyberoorlog en het online activisme vanuit het Assad-regime, maar voor een completer beeld moeten ook het perspectief van de online activisten en de wisselwerking tussen hun strategieën en die van het regime worden meegenomen. In het kader van deze cyberoorlog is tevens meer studie nodig naar de rol van externe actoren. Zo zijn de banden tussen het Syrische regime en de professioneel opererende hackersgroep Syrian Electronic Army (SEA) vooralsnog schimmig. Tot slot is informatie momenteel beperkt vanwege de chaos en oorlog die in het Midden-Oosten heersen. Toekomstig onderzoek is dus nuttig, aangezien nieuw beschikbare bronnen aanvullende inzichten kunnen leveren die bijdragen aan kennis over de opstanden in de Arabische wereld.

Voorlopig zullen Syrische bronnen echter beperkt blijven. De huidige situatie in Syrië stemt weinig hoopvol. Zo gaat de oorlog onverminderd door en heeft de informatiestrijd zich ontwikkeld tot een heuse propagandaoorlog. De aanwezigheid van diverse (buitenlandse) groeperingen maakt het tot een zeer complex conflict, waarvan de uitkomst zich moeilijk laat voorspellen. Of het Assad-regime nu overeind blijft of niet, het leven van de Syriërs zal nooit meer hetzelfde zijn.

Literatuurlijst

Afbeelding voorblad

'Vreedzame demonstratie op 6 mei 2011 in Baniyas, Syrië', Flickr/Syrian Freedom (versie 6 mei 2011), <https://www.flickr.com/photos/syrian-freedom-captured/5736678914/in/album-72157626756066972/> (14 januari 2017).

Primaire bronnen

al-Assad, Bashar, 'Speech to the Syrian Parliament', vertaalde speech van president Bashar al-Assad voor het Syrische parlement op 30 maart 2011 (versie 31 maart 2011), <http://www.joshualandis.com/blog/speech-to-the-syrian-parliament-by-president-bashar-al-assad-wednesday-march-30-2011/> (19 december 2016).

al-Assad, Bashar, 'Speech by President Bashar al-Assad to ministers after the swearing-in of Syria's new government', vertaalde speech van Bashar al-Assad op 16 april 2011 (versie 16 April 2011), http://al-bab.com/albab-orig/albab/arab/docs/syria/bashar_assad_speech_110416.htm (4 januari 2017).

al-Assad, Bashar, 'Speech by President Bashar al-Assad at Damascus University on the situation in Syria', vertaalde speech van president Bashar al-Assad op 20 juni 2011 (versie 20 juni 2011), <http://www.voltairenet.org/article170602.html> (4 januari 2017).

Amnesty International, 'The State of Human Rights in the Middle East and North Africa: January to mid-April 2011', rapport 2011 (versie 13 mei 2011), <https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/012/2011/en/> (15 januari 2017) 1-41.

Amnesty International, 'Year of Rebellion: The State of Human Rights in the Middle East and North Africa', rapport 2012 (versie 9 januari 2012), <https://www.amnesty.org/en/documents/mde01/001/2012/en/> (15 januari 2017) 1-79.

'Interview With Syrian President Bashar al-Assad', *The Wall Street Journal* (versie 31 januari 2011), <http://www.wsj.com/articles/SB10001424052748703833204576114712441122894> (4 januari 2017).

Reporters without Borders, 'Journalism in Syria: Impossible Job?', rapport november 2013 (versie 6 november 2013, bijgewerkt op 20 januari 2016), <https://rsf.org/en/reports/journalism-syria-impossible-job> (15 januari 2017) 1-33.

Reporters without Borders, 'Upheaval in the Arab world: Media as Key Witnesses and Political Pawns', rapport november 2011, http://www.reportrarutangranser.se/sites/default/files/rapporteur/rsf_moyen_orient_2011_gb.pdf (15 januari 2017) 1-15.

Literatuur

Bayat, Asef, 'The Arab Spring and its Surprises', *Development and Change* 44 (2013) 3, 587–601.

Beinin, Joel en Frédéric Vairel, *Social Movements, Mobilization, and Contestation in the Middle East and North Africa* (Redwood City 2013).

Bellin, Eva, 'Reconsidering the Robustness of Authoritarianism in the Middle East: Lessons from the Arab Spring', *Comparative Politics* 44 (2012) 2, 127-149.

Brinks, Daniel en Michael Coppedge, 'Diffusion Is No Illusion: Neighbor Emulation in the Third Wave of Democracy', *Comparative Political Studies* 39 (2006) mei, 463-489.

Brownlee, Jason, Tarek Masoud en Andrew Reynolds, 'Tracking the "Arab Spring": Why the Modest Harvest?', *Journal of Democracy* 24 (2013) 4, 29-44.

Cooke, Miriam, 'Commissioned Criticism', in: Miriam Cooke, *Dissident Syria: Making Oppositional Arts Official* (Durham 2007) 65-80.

Deutsch, Karl W., 'Social Mobilization and Political Development', *The American Political Science Review* 55 (1961) 3, 493-514.

Haddad, Bassam, Rosie Bsheer en Ziad Abu-Rish (red.), *The Dawn of the Arab Uprisings: End of an Old Order?* (Londen 2012).

Hinnebusch, Raymond, 'Conclusion: agency, context and emergent post-uprising regimes', *Democratization* 22 (2015) 2, 358-374.

Howard, Philip N. en Muzammil M. Hussain, *Democracy's Fourth Wave? Digital Media and the Arab Spring* (Oxford 2013).

Howard, Philip N. en Muzammil M. Hussain, 'The Role of Digital Media', *Journal of Democracy* 22 (2011) 3, 35-48.

Huntington, Samuel, 'Democracy's Third Wave', *Journal of Democracy* 2 (1991) 2, 12-34.

Jebnoun, Nouredine, 'Tunisia's Glorious Revolution and its Implications', in: Bassam Haddad, Rosie Bsheer en Ziad Abu-Rish (red.), *The Dawn of the Arab Uprisings: End of an Old Order?* (Londen 2012) 59-65.

Khalidi, Rashid, 'Preliminary Historical Observations on the Arab Revolutions of 2011', in: Bassam Haddad, Rosie Bsheer en Ziad Abu-Rish (red.), *The Dawn of the Arab Uprisings: End of an Old Order?* (Londen 2012) 9-16.

Khamis, Sahar, Paul B. Gold en Katherine Vaughn, 'Beyond Egypt's "Facebook Revolution" and Syria's "YouTube Uprising:" Comparing Political Contexts, Actors and Communication Strategies', *Arab Media & Society* 15 (2012) maart, 1-30.

Leenders, Reinoud en Steven Heydemann, 'Popular Mobilization in Syria: Opportunity and Threat, and the Social Networks of the Early Risers', *Mediterranean Politics* 17 (2012) 2, 139-159.

Lesch, David W., 'The Uprising That Wasn't Supposed to Happen: Syria and the Arab Spring', in: David W. Lesch en Mark L. Haas (red.), *The Arab Spring: Change and Resistance in the Middle East* (Boulder 2013) 79-96.

Lipset, Seymour M., 'Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy', *The American Political Science Review* 53 (1959) 1, 69-105.

Lynch, Marc, 'How the Media Trashed the Transitions', *Journal of Democracy* 26 (2015) 4, 90-99.

Lynch, Marc, 'Introduction', in: Marc Lynch (red.), *The Arab Uprisings Explained: New Contentious Politics in the Middle East* (New York City 2014) 1-28.

Lynch, Marc, 'Media, Old and New', in: Marc Lynch (red.), *The Arab Uprisings Explained: New Contentious Politics in the Middle East* (New York City 2014) 93-109.

Lynch, Marc (red.), *The Arab Uprisings Explained: New Contentious Politics in the Middle East* (New York City 2014).

McAdam, Doug, Sidney G. Tarrow en Charles Tilly, *Dynamics of contention* (Cambridge 2011).

Owen, John M., 'Springs and their offspring: the international consequences of domestic uprisings', *European Journal of International Security* 1 (2016) 1, 49-72.

Owen, Roger, 'Centralized State Systems in Egypt, Tunisia, Syria, and Algeria', in: Roger Owen, *The Rise and Fall of Arab Presidents for Life* (Cambridge 2012) 61-93.

Patel, David en Valerie J. Bunce, 'Turning Points and the Cross -National Diffusion of Popular Protest', *Comparative Democratization* 10 (2012) 1, 9-13.

Patel, David, Valerie Bunce en Sharon Wolchik, 'Diffusion and demonstration', in: Marc Lynch (red.), *The Arab Uprisings Explained: New Contentious Politics in the Middle East* (New York City 2014) 56-74.

Perthes, Volker, 'The structure of authoritarianism', in: Volker Perthes, *The Political Economy of Syria under Asad* (London 1995) 133-202.

Puddington, Arch, 'The Year of the Arab Uprisings', *Journal of Democracy* 23 (2012) 2, 74-88.

Saideman, Stephen M., 'When Conflict Spreads: Arab Spring and the Limits of Diffusion', *International Interactions* 38 (2012) 5, 713-722.

Sarıhan, Ali, 'Is the Arab Spring in the Third Wave of Democratization? The Case of Syria and Egypt', *Turkish Journal of Politics* 3 (2012) 1, 67-85.

Schmitter, Philippe C., 'The influence of the international context upon the choice of national institutions and policies in neo-democracies', in: Laurence Whitehead (red.), *The international dimensions of democratization: Europa and the Americas* (Oxford 2001) 26-54.

Seale, Patrick, 'Asad's State', in: Patrick Seale, *Asad: The Struggle for the Middle East* (Berkeley 1995) 169-184.

Shaery-Eisenlohr, Roschanack, 'From Subjects to Citizens? Civil Society and the Internet in Syria', *Middle East Critique* 20 (2011) 2, 127-138.

Üngör, Uğur Ümit, 'Mass Violence in Syria: A Preliminary Analysis', *New Middle Eastern Studies* 3 (2013) oktober, 1-22.

Volpi, Frédéric, 'Explaining (and re-explaining) political change in the Middle East during the Arab Spring: trajectories of democratization and of authoritarianism in the Maghreb', *Democratization* 20 (2013) 6, 969-990.

Wedeen, Lisa, *Ambiguities of Domination: Politics, Rhetoric, and Symbols in Contemporary Syria* (Chicago 1999).

Whitehead, Laurence, 'Three international dimensions of democratization', in: Laurence Whitehead (red.), *The international dimensions of democratization: Europa and the Americas* (Oxford 2001) 3-25.

Yassin-Kassab, Robin en Leila Al-Shami, *Burning Country: Syrians in Revolution and War* (Londen 2016).

Ziadeh, Radwan, *Power and Policy in Syria: Intelligence Services, Foreign Relations and Democracy in the Modern Middle East* (Londen 2011).

Ziser, Eyal, *Commanding Syria: Bashar Al-Asad and the First Years in Power* (Londen 2007).

Webpagina's

Al Hussaini, Amira, 'Syria: Protests Break Out Following Assad Speech' (versie 20 juni 2011), <https://globalvoices.org/2011/06/20/syria-protests-break-out-following-assad-speech/> (4 januari 2017).

Al Hussaini, Amira, 'Syria: Reports of Internet Blackout' (versie 3 juni 2011), <https://globalvoices.org/2011/06/03/syria-reports-of-internet-blackout/> (4 januari 2017).

Hamzawy, Amr, 'The Arab World Needs a New Social Contract', Carnegie Endowment for International Peace (versie 22 september 2016), <http://carnegieendowment.org/2016/09/22/arab-world-needs-new-social-contract-pub-64667> (14 januari 2017).

Human Rights Watch, 'Syria: President Asad Fails to Deliver Reform' (versie 30 maart 2011), <https://www.hrw.org/news/2011/03/30/syria-president-asad-fails-deliver-reform> (4 januari 2017).

Khaddour, Kheder, 'Assad's Officer Ghetto: Why the Syrian Army Remains Loyal', Carnegie Middle East Center (versie 4 november 2015), <http://carnegie-mec.org/2015/11/04/assad-s-officer-ghetto-why-syrian-army-remains-loyal-pub-61449> (8 januari 2017).

Lynch, Marc, 'How Syria Ruined the Arab Spring' (versie 3 mei 2013), <http://foreignpolicy.com/2013/05/03/how-syria-ruined-the-arab-spring/> (4 januari 2017).

Mozes, N., 'In Syria, Regime Squelches All Attempts at Protest', Middle East Media Research Institute (versie 23 februari 2011), <https://www.memri.org/reports/syria-regime-squelches-all-attempts-protest> (4 januari 2017).

Reporters Without Borders, 'List of the 13 Internet enemies' (versie 7 november 2006, bijgewerkt op 25 januari 2016), <https://rsf.org/en/news/list-13-internet-enemies> (4 januari 2017).

Vasquez, Joshua, 'The Survival of Authoritarianism and the Syrian Identity Crisis: Explaining the Resilience of Assad's Ruling Bargain' (versie 6 augustus 2016), http://digitalcommons.tacoma.uw.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1007&context=ppe_prize (4 januari 2017).

Verenigde Naties, 'UN chief voices alarm at escalation of violence in Syria' (versie 3 juni 2011), <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=38606#.WG14NRvhDIW> (4 januari 2017).

Walker, Christopher en Vanessa Tucker, 'After the Arab Spring: The Uphill Struggle for Democracy' (versie november 2011), <https://freedomhouse.org/report/algeria/overview-essay> (18 november 2016).